

Мокроменко О.В.

УДК [373.31(410)]«18»

**КОНТЕКСТУАЛЬНІ АСПЕКТИ В ДОСЛІДЖЕННІ
РОЗВИТКУ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ОСВІТИ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ХІХ СТ.**

Мокроменко О.В.

*Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка*

**КОНТЕКСТУАЛЬНІ АСПЕКТИ В ДОСЛІДЖЕННІ РОЗВИТКУ
ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ХІХ СТ.**

Мокроменко О.В.

У статті проаналізовані наукові розробки з розвитку елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст. Визначені контекстуальні аспекти в дослідженні розвитку елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст.

Ключові слова: наукові розробки, елементарна освіта, розвиток, аспекти, Велика Британія.

**КОНТЕКСТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ В ИССЛЕДОВАНИИ
РАЗВИТИЯ ЭЛЕМЕНТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ВЕЛИКОБРИТАНИИ ХІХ В.**

Мокроменко Е.В.

В статье проанализированы научные разработки по элементарному образованию в Великобритании ХІХ в. Определены контекстуальные аспекты в исследовании развития элементарного образования в Великобритании ХІХ в.

Ключевые слова: научные разработки, элементарное образование, развитие, аспекты, Великобритания.

CONTEXTUAL ASPECTS IN THE RESEARCHING THE DEVELOPMENT OF ELEMENTARY EDUCATION IN GREAT BRITAIN IN THE 19TH CENTURY

Mokromenko O.V.

The article analyzes the scientific R&D in the elementary education development in Great Britain in the 19th century. The contextual aspects in the researching the development of elementary education in Great Britain in the 19th century have been defined.

Keywords: scientific R&D, elementary education, development, aspects, Great Britain.

Постановка проблеми. Увага прогресивно налаштованих представників суспільства, наукової інтелігенції в Україні зосереджена на проблемах подальшого реформування освіти. Аналіз позитивних зрушень у цій галузі у Великій Британії може слугувати прикладом у процесі проведення широкого спектру інноваційних освітніх перетворень.

Аналіз актуальних досліджень. Ретельне вивчення наукових джерел (монографій, статей у етапичних виданнях, дисертацій та ін.) свідчить про те, що досягнення у галузі британської освіти в історичному аспекті привертали увагу багатьох зарубіжних та британських науковців.

Мета статті – визначити в дослідженні контекстуальні аспекти розвитку елементарної освіти у Великій Британії XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури свідчить, що фахівців-дослідників найбільш цікавили проблеми філософсько-соціального спрямування елементарної і вищої академічної освіти, професійної педагогічної освіти, становлення та розвитку академічної освіти, яка постійно вдосконалювалася в залежності від потреб та змін у суспільстві. Саме ці напрями плідно досліджували видатні англійські вчені-педагоги Д. Вінсент, С. Маріот, Д. Пурвіз, Б. Сімон, В. Стефенз, С. Хароп [20; 22]. Т. Келлі є автором об'ємної праці «Історія освіти Великої Британії: від середніх віків до XX століття». У цих працях учені ретельно аналізували суспільно-історичні, політичні і економічні умови, які впливали на

розвиток культури і освіти в країні. Наголос робився на традиційному переконанні британців на необхідності глибокої і широкої базової освіти, опори у змісті на вимоги часу і промислово-виробничої галузі до письмової і математичної грамотності.

Стан підготовки вчителів для елементарних шкіл у Великій Британії вивчали видатні педагогі Р. Александер, С. Бел. Проблеми підготовки вчителів англійської мови досліджували також Д. Аткінсон, Р. Протероу, А. Ховат. Автори аргументовано вказували, що рівень розвитку елементарної освіти залежить від педагогічної ініціативи і активності саме педагогів – організаторів елементарних шкіл. Тому їхній підготовці, всебічній широкій освіті варто приділити першу увагу.

Певною мірою питання організації навчального процесу в елементарних школах висвітлено у ряді досліджень з питань організації та змісту педагогічної практики, проведених відомим англійським педагогом Е. Коуп. У своїй праці «Шкільна практика як складова частина педагогічної освіти» Е. Коуп сформулювала основні завдання педагогічної практики в елементарних школах. Проблема професіоналізму вчителя як організатора елементарної школи знайшли відображення в роботах Р. Драйвера, Р. Кілі, Дж. Ліга, Р. Мілара та П. Скота.

У дослідженні з'ясовано, що проблемам змісту елементарної освіти та відповідної професійно-педагогічної підготовки вчителів на університетських курсах присвятили свої дослідження Р. Александр та Д. Віттейкер, які проводились ними у 1980-х роках. Результати були представлені в узагальнюючій праці «Розвиток однорідних курсів вдосконалення». Автори детально розглядали зміст елементарної освіти, вказували на практичну спрямованість методів навчання на курсах. Разом з тим, варто вказати, що названа праця тяжіє до системного узагальнення суспільно-історичних чинників розвитку педагогічної освіти у Великій Британії, в якій автори звужено охарактеризували відмінності роботи вчителів в елементарних школах порівняно з іншими рівнями.

Як свідчить проведене дослідження, теорія та практика освіти і виховання у Великій Британії є об'єктом глибокого конструктивно-

критичного аналізу науковців у різні історичні часи. Значний успіх цієї держави в економічному, соціальному й духовному житті змусив педагогів, психологів різних країн звернутися до аналізу основних чинників такого прогресу і виділити серед них як найважливіший – відповідно організовану систему елементарної освіти і виховання. Теоретичні проблеми, цілі, структуру навчальних планів для різних типів навчальних закладів, у тому числі і елементарних шкіл, розробляли П. Реншоу, Б. Бернштейн, Р. Брукс, Д. Горбут, Д. Лінч, Р. Принг, П. Херст, Т. Холінз, Д. Фултон. Матеріали цих дослідників відзначаються повнотою, аргументованою фактологією, що забезпечило об'єктивність та логіку висновків щодо аналізу змісту, форм і методів навчання в англійських елементарних школах досліджуваного періоду.

Дослідження красномовно свідчить про те, що англійські вчені у різні етапи суспільного життя аналізували сутність, зміст, завдання елементарної освіти, ставили перед особистістю вимоги щодо служіння суспільству, а також формулювали завдання держави для забезпечення певних прав і свобод громадян. Так, наприклад, Т. Гоббс, Д. Г'юм, А. Коллінз, Д. Локк, Т. Мор, Д. Прістлі, А. Сміт, Д. Толанд, А. Фергюсон та інші у своїх працях розглядали проблему свободи особистості, аналізували суспільні взаємовідносини, обґрунтовували роль елементарної освіти і навчання у житті особистості, розглядали поняття освіченості і необхідність її формування в дітей з раннього віку, тлумачили термін «елементарна освіта». Усі ці аспекти їхньої творчої спадщини склали теоретичне підґрунтя нашого дослідження.

Цінні матеріали щодо виділення чинників розвитку елементарної освіти у контексті проблем філософії освіти вивчали Р. Діарден, Р. Пітерс, П. Херст. Принциповим питанням в елементарній освіті науковці визначили не форму власності закладів освіти: державна, приватна або громадська, а їхню здатність забезпечити суспільні інтереси в освіті. Ця трансформація ідеології освіти відображає властивий для неолейбористів дух пошуку «третього шляху» розвитку суспільства, шляху синергізму. Ученими зроблено наголос на тому, що в Англії накопичений значний досвід партнерства, конкретними

проявами якого стали: залучення приватних фірм до інформаційного забезпечення шкіл; співпраця державного та приватного сектору в діяльності Зон освітньої дії в районах соціальної бідності; ініціатива приватного фінансування шкільного будівництва; залучення бізнесових структур до створення спеціалізованих шкіл; часткове державне фінансування релігійних шкіл нетрадиційних конфесій для Англії (мусульманських, сикхських, адвентистських тощо), як і шкіл, що належать до традиційних конфесій. Однак автори не провели історико-логічних паралелей, не розкрили історичний аспект обраної нами проблеми дослідження.

Соціальний характер утворення елементарних шкіл у Великій Британії розкрито у працях Ф. Бедаріда, Дж. Кей, С. Сміт [7; 13]. У ході дослідження авторами детально аналізується вплив соціальних реформ ХІХ – ХХ ст. на британські родини різних верств населення, що привели до зміни їх традиційних рис, а відповідно й шляхів виховання дітей, піднесення ролі елементарної освіти в суспільстві.

Питання історії освіти Великої Британії висвітлено у публікаціях британських і західноєвропейських учених Дж. Адамсон, Г. Белфор, Г. Бернард, М. Боултвуд, Дж. Іннес, С. Кертіс, Е. Куберлі [3; 4; 5; 9].

Окремі факти організації елементарної освіти періоду, що досліджується, описували у наукових статтях науковці, зокрема: Г. Бартлі, Д. Вардл, Дж. Гріноу, Дж. Лавсан, Дж. Мерфі, Дж. Херт, П. Хорн, Г. Сілвер [6; 23; 11; 14; 17; 12; 21]. Працям цих учених притаманний лаконізм, зосередження уваги на питаннях розширення мережі і фінансування закладів елементарної освіти.

Методи і засоби елементарної освіти у Великій Британії конкретизовано певним чином у працях учених: І. Гамель, який аналізував особливості методичного забезпечення белл-ланкастерських шкіл [1]; Д. Оуен, Р. Оуен, Г. Маккаб та інших [18; 19], які характеризували методи навчання у н'ю-ленаркській школі. Узагальнення досвіду діяльності цієї школи присвячено публікації світових науковців. Цінність для нашого дослідження мають монографії про Р. Оуена, статті, що висвітлюють його педагогічні погляди, таких авторів: Ф. Доллеан, О. Колльман, Дж. Коул, Дж. Лорд, Ф. Поудмор, Н. Саймон,

[8; 22]. Автори вказували на пріоритети в розробці методичного забезпечення елементарної освіти: 1) підтримка розумового розвитку дитини; 2) підвищення мовної та числової грамотності на початковому періоді навчання; 3) нові відношення між владою та вчителями.

Слід відзначити, що англійський уряд ніколи не залишався осторонь від вирішення проблем розвитку елементарної освіти, відповідної підготовки вчительських кадрів. Про це свідчать численні урядові документи, доповіді державних комітетів по перевірці чи вдосконаленню мережі закладів елементарної освіти, циркуляри, постанови, рішення дослідницьких груп, дослідження комісії, створеної Інспектором Її Величності по перевірці ефективності шкіл. Законодавчу базу освітніх закладів аналізував А. Ліч [14; 15]. У контексті питань історії права і культури Великої Британії XIX ст., проблеми діяльності педагогів-реформаторів елементарної школи проаналізовано у публікаціях таких учених: Дж. Девіс, Дж. Маккі, Дж. Макколей Тревельян [10; 16; 2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз джерел довів, що цілісно питання історії становлення і розвитку елементарної освіти у Великій Британії у XIX ст. не досліджувалися, що й зумовило доцільність проведення даного наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гамель И.О. способах взаємного обучения по системам Белла, Ланкастера и других / И. Гамель; пер. с нем. – С.-П. : Тип Глазунова, 1845. – 179 с.
2. Тревельян Дж. М. Социальная история Англии. Обзор 6 столетий от Чосера до королевы Виктории / Джордж Маковой Тревельян; пер. с англ. А.А. Круглинской и К.Н. Татариновой. под ред. Семенова В.Ф. – М. : Иностранная лит-ра, 1959. – 607 с.
3. Adamson J.W. English Education 1789 – 1902 / J.W. Adamson. – Cambridge, 1930. – 220 p.
4. Balfour G. The Educational System of Great Britain / G. Balfour. – Oxford, 1903. – 400 p.
5. Barnard H. C. A History of English Education from 1760 / H. C. Barnard. – London : University of London Press, 1961. – 150 p.

6. Bartley G. The Schools for the people, containing the history, development and present working of each description of English school for the industrial and poorer classes / G. Bartley. – London: Daldy, 1871. – 582 p.
7. Bedarida F. A Social History of England 1851–1990. / F. Bedarida; [translated by A.S. Forster]. – London, New York: Rontlege, 1991. – 200 p.
8. Cole G. Robert Owen / G. Cole. – London, 1925. – 236 p.
9. Cubberley E. History of Education / E. Cubberley. – Boston, 1928. – 700 p.
10. Davies J. A History of Wales / J. Davies. – London : Penguin Books, 1993. – 500 p.
11. Greenough J. The Evolution of the Elementary Schools of Great Britain / J. Greenough. – London, 1903. – 205 p.
12. Horn P. Education in Rural England 1800-1914 / P. Horn. – London, 1978. – 368 p.
13. Kay J. The Social Conditions and Education of the people in England and Europe / J. Kay. – Cambridge, 1850. – 180 p.
14. Lawson J. H. A Social History of Education in England / J. Lawson, H. Silver. – London, 1973. – 210 p.
14. Leach A. F. Educational Chapters and Documents / A. F. Leach. – London, 1911. – 205 p.
15. Leach A. F. Some results of research in the history of Education in England with suggestions for its continuance and extension / A. F. Leach. – London published for the British Academy, 48 p.
16. Mackie J. D. A History of Scotland / J. D. Mackie. – London : Penguin Books, 1991. – 414 p.
17. Murphy J. Church, State and Schools in Britain 1800-1970 / J. Murphy. – London, 1971. – 242 p.
18. Owen D. An Outline of the System of education of New-Lanark / D. Owen. – Glasgow, 1824. – 120p.
19. Owen D. Threading my way / D. Owen. – London, 1874. – 96p.
20. Purvis J. Hard Lessons: Lives and Education of Working Class Women in Nineteenth Century England (Feminist perspectives) / J. Purvis. – Manchester: Hardcover, 1989. – 324 p.
21. Silver H. Education and History: Interpreting Nineteenth and Twentieth Century Education / H. Silver. – London, 1983. – 386 p.
22. Simon B. The State and Educational Change: Essays in the History of Education and Pedagogy / B. Simon. – London: Lawrence & Wishart, 1994. – 200 p.
23. Wardle D. English popular education 1780-1970 / D. Wardle. – Cambridge : CUP, 1976. – 197 p.